

De bulldozers en de ziel

De geschiedenis van Theodotion

HANNEKE
STREEFKERK

Het is een schok om te zien. Waar het huis stond – het grote, langwerpige huis met zo'n 30 kamers onder zijn rieten dak – is nu een lege vlakte. Niets dan een braakliggend terrein, vol hobbels en kuilen, waar kortgeleden nog het pand te vinden was dat zo'n boeiende en rijke geschiedenis vertegenwoordigde.

Op de feiten voorbereid door een kennis, een oudere Hilversummer, reed ik de Surinamelaan in. Hij had gezegd: 'Ga niet kijken, het is zo'n triest gezicht.' En inderdaad, die open vlakte is haast te absoluut om zomaar te geloven.

Ik stap het terrein op om wat mijn ogen zien, te verifiëren met mijn voetzolen. Ik wil weten hoe de aarde voelt waarop zich zoveel heeft afgespeeld. Een golf van verlies trekt door mijn lijf. Maar onder mijn voeten bewegen slechts de kuilen en hobbels, waarop snel gegroeid helmgras, dat geen enkel geheim prijsgeeft. Ik loop naar een kuil en zie op de bodem een enorme, verroeste buis. Misschien gewoon een stuk riool, maar mij ontroert het want het is alsof er tenminste nog een stuk darm van het huis is achtergebleven. Ik kijk naar het bos achter het terrein, dat er zwijgend bijstaat. Bijna 60 jaar beschutte het het huis. Nu heeft het blijkbaar genoeg aan zichzelf.

Waarom ben ik zo overrompeld door dit braakliggende terrein? Waarom zoek ik of de bulldozers nog iets hebben achtergelaten? Natuurlijk, het was het huis van mijn grootouders. Allerlei beelden uit mijn verleden vinden hier hun oorsprong. Maar er is meer. Hier lag een stukje wereld, dat groter is dan een persoonlijk verhaal.

Vanaf eind jaren '30 tot in het begin van de jaren '60 was het huis een toevluchtsoord voor mensen in nood. Veel chronisch zieken vonden er in die tijd een woonplek. Een plaats die aan een thuis deed denken. Tijdens de oorlog was het huis niet alleen verpleeghuis, maar ook een bolwerk van verzet. Veel levens van joden en andere onderduikers zijn op – of vanuit – deze plek gered. Voor iedereen die dat nodig had, werd een plaats gezocht. Het huis werd dan ook bewoond door vogels van allerlei pluimage.

Hoewel het geheel gedragen werd door de christelijke idealen van mijn grootouders heersten er weinig vooroordelen. De christelijke geest was oprecht en 'bekeren' stond niet in het vaandel van de dagelijkse praktijk. Het ging om hulp aan de medemens. Het huis had een ziel; het was een stukje kloppend hart van Hilversum. En niet alleen de christelijke geest bleef er hangen. Het huis had ook iets weg van een Hilversums 'Huis met de geesten'*, zoals in latere jaren bleek.

In 1926 verhuisde mijn grootvader van moeders kant, ds. Willem ten Boom, met zijn gezin naar Hilversum. Zij vestigden zich op Surinamelaan 15. Geen kleine behuizing voor een gezin met vier kinderen, maar Willem en mijn grootmoeder Tine wilden ook ruimte hebben om mensen in nood op te kunnen vangen.

Surinamelaan 15 in 1926, een villa met negen grote kamers en nog vier á vijf kleinere op zolder.

Het gezin Ten Boom omstreeks 1928.

Hoewel mijn grootvader toen al tien jaar op de kansel had gestaan – vijf jaar in Made (Br.) en vervolgens vijf jaar in Zuilen –, was dat niet de plek waar hij het beste tot zijn recht kwam. Toen hij werd benoemd tot predikant ‘in algemene dienst’ van de Synode der Nederlands Hervormde Kerk, aanvaardde hij deze functie dan ook van harte. Dat gaf hem de gelegenheid meer vanuit zijn studeerkamer te werken en zich met internationale theologische vraagstukken bezig te houden. Zijn grote liefde daarbij gold het joodse volk. Van jongsaf aan voelde hij zich daarmee verbonden. Hij sprak Hebreeuws en bezat een gefundeerde kennis van de Talmoed, zodat hij door de Nederlandse Vereniging voor Israël tevens werd benoemd tot predikant-zendingeling voor Israël. Hoewel het

woord zendeling tegenwoordig veel eerder vragen oproept dan destijds, was Willem ook toen geen zendeling in traditionele zin. Weliswaar was Christus voor hem het goddelijk uitgangspunt in zijn denken, maar hij was niet belerend. Eerder begeesterd in zijn pogingen de kerken – en met name de christelijke en de joodse – tot overleg en samenwerking te bewegen. Zijn grote bezorgdheid over het opkomend antisemitisme in Europa speelde daarbij ook een rol. Al lang voor Hitler aan de macht kwam, had hij dit verschijnsel zien aankomen. In verband daarmee werd hem een studieverlof toegekend, waarop hij een half jaar in Leipzig ging studeren. Dit leidde tot de voltooiing van zijn dissertatie *Die Entstehung des modernen Rassenantisemitismus, besonders in Deutschland* waarop hij in 1928 promoveerde.

Ondertussen had mijn grootmoeder, die meer praktisch was ingesteld, het druk met haar rol als domineesvrouw, gastvrouw en moeder. Er kwamen veel gasten op Surinamelaan 15, zowel theologen en geleerden als mensen van allerlei slag die concrete hulp nodig hadden. Hen werd een tijdlang onderdak aangeboden en zij kregen veel aandacht van mijn beide grootouders. Toch kwamen ook hun vier kinderen (mijn moeder Hemmie was de tweede) niets tekort. Mijn grootmoeder kreeg hulp van een verpleegster, zr. Stokvis, die een goede vriendin van haar werd. Zelf ken ik haar als tante Miep. Zij is altijd bij de familie gebleven en heeft hen zelfs overleefd.

Al snel nam het plan voor een verpleegtehuis vastere vorm aan. Zowel Willem als Tine waren helemaal ingesteld op het helpen van anderen; en een chronisch zieke die eenmaal onder je dak verbleef, kon je moeilijk weer wegsturen. Zo iets bleef echter niet onbekend en na een aantal jaren werd het pand te klein voor alle gasten. Op het aangrenzende terrein werd daarom in 1935 een kleinere villa gebouwd, een prachtig huisje met rieten dak, dat de familie ging bewonen. Er werd meer personeel aangenomen en Tine en tante Miep namen samen de leiding van het groeiende verpleeghuis op zich.

Willem noemde het huis ‘Theodotion’ – door God gegeven. Toen de oorlog uitbrak telde het geheel – Surinamelaan 15 en 17 – zo’n 45 kamers. De voortuin van nummer 17 was prachtig: een langgerekt grasveld met hier en daar een grote boom, en een klein bebost gedeelte bij de ingang en aan de straatkant.

Hoewel grootvader Willem dus veel op zijn studeerkamer verbleef, artikelen schreef en af en toe op reis was om internationale theologische congressen bij te wonen, was hij ook zeer betrokken bij de dagelijkse gang van zaken. En zeker niet wars van sociale activiteiten. Hij organiseerde een praatgroep voor jonge mensen op Theodotion, en al voor de oorlog had hij een padvindergroep opgericht, die tot grote bloei kwam onder de naam ‘Heideparkgroep’. Deze groep had zijn onderkomen in een blokhut – van oorsprong een schaapskooi – in het bos achter de Surinamelaan. Toen in de oorlog de padvinderij werd verboden, bleven veel padvinders clandestien samenkomen in de blokhut om van daar uit verzetsacties te organi-

Ds. Ten Boom was een gedreven man, vol idealisme en met een soms visionaire blik, maar geen groot spreker. Zeker niet voor een breed publiek.

De familie Ten Boom om-
streeks 1938. Bovenste rij van
links naar rechts:
Hemmie, Tine en Willem, op
de voorste rij Kik, Nollie en
Casper ten Boom.

seren. Het gebouwtje werd toen 'het behouden huis' genoemd. Het was goed gecamoufleerd met riet en takken en had als voordeel dat de Duitsers zich zelden in het bos waagden. Zij bleven over het algemeen in de buurt van de wegen. Het behouden huis heeft dan ook de oorlog overleefd zonder ontdekt te worden.

Ondertussen was de oorlog in volle gang. Ook Nederlandse joden vonden nu hun weg naar Theodotion. De huidarts dr. Citroen verbleef er, evenals de gynaecoloog dr. Schut. Zij werden van een vals identiteitsbewijs voorzien en bestem-

De kleine villa, die de familie Ten Boom in 1935 betrok. In 1939 werd tot een veel grotere uitbreiding besloten – in de immense tuin was daar voldoende mogelijkheid toe – en een bouwaanvraag ingediend voor een officieel verpleegtehuis. En zo is nog vlak voor de oorlog het grote huis met het rieten dak (onder) ontstaan. Dit werd aangebouwd aan het kleinere huis en werd officieel Surinamelaan 17. Hoewel het in de eerste plaats een verpleeghuis was, had het toch een tweeledig doel. De gebeurtenissen in Duitsland gaven mijn grootvader het voor gevoel dat hij straks ook meer schuilplaatsen voor joodse mensen nodig zou hebben. Enkele uit dat land gevluchte joden verbleven toen al bij de familie.

peld als TBC-patiënt. De Duitsers waren erg bang voor deze ziekte en zouden niet gauw de kamer van een dergelijke patiënt binnengaan. De heren konden zich op hun kamertje dan ook betrekkelijk veilig voelen en wijdden zich vooral aan hun studie. Helaas heeft dr. Citroen de oorlog niet overleefd. De Duitsers kwamen hem op het spoor en belden aan bij Theodotion. Citroen kon nog net het bos in vluchten en is ontkomen. Maar later is hij – op een ander adres – toch opgepakt. Zo was het huis ten dele gevuld met onderduikers en ten dele met echte patiënten. Het personeel wist zo weinig mogelijk van de ware identiteit van de onderduikers. Je wist immers nooit of iemand volledig te vertrouwen was. En er waren ook patiënten met wie je moest uitkijken.

Toen mevrouw S. zich als bewoonster aandiende, kon men haar niet weigeren, dat zou argwaan wekken. Maar het werd wel oppassen geblazen omdat haar zoon NSB-er was. Ook de directeur van een zeer bekend bedrijf was een fervent NSB-er en kwam zijn moeder onderbrengen in Theodotion. Die moeder, een lie-

Ds. Ten Boom in padvinderstenuer ter gelegenheid van de Jamboree van 1937.

Onderduiker 'Kees'

Een andere onderduiker was de Amsterdamse slager Emile Schmidt. Toen hij in 1943 werd opgeroepen om zich te melden voor de 'Arbeitseinsatz' in Duitsland wist hij zogauw geen ontsnappingsmogelijkheid. Dus stapte hij, in zijn militaire tenue, in de trein naar Amersfoort. Tegenover hem in de coupé zaten twee dames, die hem vroegen of hij wel voor deze missie voelde. Toen Emile dat ontkende, gaven ze hem zo onopvallend mogelijk een adres in Bussum en zeiden "ga daar maar heen." In Bussum werd Emile aan de tand gevoeld over wie hij was. Toen dat in orde bleek, kreeg hij een aanbod om als militair naar Engeland te gaan, maar Emile gaf ruiterslijk toe dat hij zich niet zo'n held voelde. Vervolgens werd contact gezocht met mijn grootouders. Hij kreeg het adres en kon komen. Willem en Tine ontvingen hem hartelijk op 'kamer 6', hun huiskamer, en na een kort gesprek vroegen zij Emile of hij ervoor voelde om de verwarmingsketels te bedienen en als tuinman te fungeren. Zij stelden ook voor om zijn voornaam in Kees te veranderen en vulden op zijn stamkaart 'ziekenverzorger' in. Een dergelijk beroep zou acceptabeler zijn voor de Duitsers, mochten zij hem onverhoopt ontdekken. Emile aanvaardde de voorstellen graag en was vanaf dat moment Kees. Ook nu nog, op 83-jarige leeftijd, kent iedereen hem onder die naam.

ve vrouw met heel andere opvattingen, barstte in huilen uit als haar zoon haar in uniform kwam bezoeken. Een aantal personeelsleden werd zichtbaar bang als deze man in aantocht was. Verpleegster Adri Lugt was dan de aangewezen persoon om hem binnen te laten. Zij was (en is) een onverschrokken vrouw, die zonder moeite een pokerface opzette als zij de deur voor hem opendeed.

Uiteraard waren de spanningen van het verzetswerk op Theodotion permanent aanwezig. De situatie was nu eenmaal levensgevaarlijk en hield ieders zenuwen op scherp. Enkele malen is er een razzia geweest en dan bood de kamer van het joodse echtpaar B. uitkomst. Vliegenvlug werden alle onderduikers gewaarschuwd en verdwenen zij bij hen onder de vloer via een goed gecamoufleerd luik. Op dr. Citroen na hebben zij het allemaal overleefd. Maar ondanks de constante spanning bleef men doen wat gedaan moest worden. Men vertrouwde op God en probeerde het verder zo gezellig mogelijk te maken. Mijn grootmoeder slaagde erin daarbij ook haar gevoel voor humor te bewaren, hetgeen zeer welkom was.

Natuurlijk was er aan bijna alles gebrek, maar de Ten Booms werden ook veel geholpen. Toen bijna niemand meer brandstof had, leverde de firma Maaskant hen nog in beperkte mate 'nootjes' en later cokes, zodat de kachel 's winters kon blijven branden. Het schaarse voedsel, en wat verder voorhanden was, werd altijd met iedereen gedeeld. Zo gaf mijn grootvader één van zijn laatste twee pyjama's weg toen een patiënt dat nodig had.

Mijn oom Kik (Christiaan), het derde kind van Tine en Willem, was 20 toen de oorlog uitbrak en dook al snel in het verzet. Aanvankelijk door het verspreiden van illegale lectuur, maar al snel werd het spionage, overvallen op distributiekantoren, wapen- en geldtransporten, en het onderbrengen en helpen van onderduikers, overal in het land. Als hij een goed adres voor hen gevonden had, bleef

hij voor hen zorgen. Hij voorzag ze van valse papieren, bonkaarten, geld en wat zij nog verder nodig hadden. Dat deed hij zoveel mogelijk alleen, om anderen niet in gevaar te brengen. Allerlei vermommingen bewezen daarbij hun nut. Soms ging hij als vrouw verkleed maar hij schroomde evenmin om zich, met zijn valse SD-bewijs en bijbehorende uniform, als Duits officier te vermommen. Op deze manier wist hij in 1944 een aantal gearresteerde Nederlanders uit het Sportpark te bevrijden. Ook mijn tante Nollie – zijn jongere zusje – deed veel verzetswerk. Maar Kik was toch de spil die alles in een groter verband organiseerde. Mijn moeder Hemmie was toen al getrouwd en woonde met mijn vader en mij (als kleuter) op de Gijsbrecht, waar respectievelijk in 1946 en 1948 mijn zusje en broer geboren zijn.

Grootvader Willem ging in die tijd wekelijks naar Haarlem, waar mijn overgrootvader, Casper ten Boom, van de bovenverdieping van zijn horlogezaak tevens een onderduikadres voor joden had gemaakt. Willem hield er bijbel- en gebedskringen, en probeerde de onderduikers een hart onder de riem te steken. Een en ander ging lang goed in Haarlem, tot er – door verraad – een overval kwam. Willem was op dat moment ook aanwezig en werd, samen met zijn 84-jarige vader en zijn zusters Corrie en Betsie, opgepakt en in Scheveningen gevangen gezet. Casper ten Boom overleed daar al spoedig. Corrie en Betsie werden getransporteerd naar Ravensbrück, waar Betsie overleed. Willem zelf werd na ongeveer twee maanden als door een wonder vrijgelaten. De uitputting van een zware gevangenschap had hem echter getekend.

Enkele maanden na zijn thuiskomst werd Kik opgepakt op 19 augustus 1944. De zoste zou hij zich gaan verlossen met Hanny Dekema, een vriendin van mijn tante. Haar had hij beloofd voorzichtig te worden omdat hij steeds meer risico's nam in het verzetswerk. Het heeft niet zo mogen zijn. Op de 18de vertrok Kik per fiets naar een contactadres van het verzet in Zeist. Daar werden hij en twee vrienden de volgende ochtend opgepakt bij een overval van de SS, waarbij ook verraad in het spel was. Via de kampen Amersfoort en Vught werden de mannen naar Oraniënburch gebracht, waarna nooit meer iets van hen vernomen is. Allerlei naspeuringen van mijn grootouders en Hanny Dekema, tijdens en na de oorlog, leverden tegenstrijdige berichten op. Wel werd officieel bevestigd dat Kik naar alle waarschijnlijkheid was overleden, vermoedelijk in Bergen-Belsen. Een straatnaam in Hilversum, met een gedenksteen, herinnert nog aan hem.

Kik ten Boom op de Surinamelaan tijdens de oorlogsjaren. Hij was landelijk contactman voor een aantal verzetsgroepen en trainde in de blokhut een groep padvinders in wapenhandel, judo en nachtelijke verkenningen.

Christiaan (Kik) Johannes ten Boom (1920-1945).

Hoewel het godsvertrouwen van Willem onveranderd bleef, begon hij met zijn gezondheid te sukkelen en werd steeds zwakker. Uiteindelijk werd maagkanker geconstateerd, die mogelijk al in de gevangenis in Scheveningen was ontstaan. Ik heb één beeld, waarin ik hem zelf voor me zie: bleek, vermagerd en vriendelijk, in bruine kamerjas, op de gang van nummer 17. Ik was toen vier jaar en omstreeks die tijd beginnen mijn persoonlijke herinneringen. Kort daarop overleed Willem op 60-jarige leeftijd. Onder zeer grote belangstelling werd hij begraven.

Het was inmiddels 1946 en dus was de oorlog voorbij. Hoe nu verder met Theodotion? Voor Tine en haar rechterhand Miep was het vanzelfsprekend om het tehuis voort te zetten. Beiden waren sterke vrouwen, met een natuurlijk overwicht. Mijn grootmoeder had ook haar dichterlijke kanten, terwijl tante Miep puur een praktijkmens was, die vooral haar waarde bewees als hoofd van de verpleging.

De schrijfster (links) met haar broertje, zusje en grootmoeder in de tuin van Surinamelaan.

In 1950 kreeg mijn grootmoeder opnieuw een klap te verwerken toen haar oudste dochter – mijn moeder Hemmie – op 31-jarige leeftijd overleed aan kanker. Mijn vader en drie jonge kinderen ontredderd achterlatend. Maar Tine had de geestkracht om, ondanks alles, haar levenswerk met grote inzet voort te zetten. Zelf verbleef ik in mijn jeugd regelmatig op Theodotion. Ik vond het een fascinerend geheel, met al die verschillende gasten die zoveel ruimte kregen

voor hun eigenaardigheden als de organisatie maar enigszins toeliet. Van de bewoners uit die tijd kan ik mij nog het merendeel herinneren.

Zo was er bijvoorbeeld juffrouw R., een grote, struise vrouw die de hoekkamer bewoonde op de tweede verdieping. Zij leefde 's nachts en sliep overdag. Hoewel zij een ingenieursdiploma bezat, was zij absoluut niet in staat tot werken. Haar nachtelijke leven speelde zich in eenzaamheid op haar kamer, tussen allerlei papieren af. En daarmee werd rekening gehouden omdat zij anders totaal van slag raakte. Om middernacht bracht degene die nachtdienst had, haar een keurig blad met warm eten.

Naast mensen met afwijkend gedrag waren er veel bewoners met een lichamelijke ziekte. Er waren patiënten met m.s., mensen die spastisch waren, epilepsiepatiënten en mensen met geamputeerde ledematen. De misvormde en spastische Koosje van H. kon niet lopen, maar had een opgewekt karakter. Met haar zat ik als dertienjarige soms te schaken.

Op een kamer boven de voordeur van nummer 17 woonde een oude dame, mevrouw

Herinneringen aan patiënten

Op kamer 4 woonde nog steeds het echtpaar B., na de oorlog te oud om nog ergens opnieuw te beginnen. Ik ging wel eens een praatje met hen maken. Het waren vriendelijke mensen, maar meneer B. was zeer overgevoelig voor geluiden. Met name tijdens het zogenaamde rustuur, halverwege de middag, kon hij daarvan van streek raken. En dus verordonneerde tante Miep iedereen die dan langs zijn kamer moest, om dat vooral sluipend te doen.

Regelmatig was ik ook te vinden op kamer 7 bij mevrouw A. Zij was getrouwd met een bekend musicus en zelf een beginnend zangeres, toen zij m.s. kreeg. Al gauw ontwikkelde haar ziekte zich zodanig dat zij thuis niet meer verzorgd kon worden en verhuisde zij naar Theodotion. Toen ik deze nieuwe patiënte zag arriveren, vond ik haar intrigerend. Een zieke vrouw, die zich nog steeds als artieste presenteerde. Met ingekruld lang haar en grote oorhangers zat zij in haar rolstoel.

Dan was er mevrouw K., opgegroeid in Tsjecho-Slowakije, die psychisch labiel was en een eetprobleem had. Zij was werkelijk tonrond. Haar zuilen van benen rustten op zulke dikke voeten dat haar schoenen op maat gemaakt moesten worden. Maar dit tastte haar slimheid niet aan. Ik hoor haar nog tegen me zeggen: 'Kiend, kommt jai vanmittaak Limonaat bai mier trinken? Dann brienkt jai die Limonaat und haab ick die Glaassen.'

In de loop der tijd waren in de achtertuin nog enkele kamers bijgebouwd in de vorm van houten tuinhuisjes. In één daarvan woonde een bejaard echtpaar. De vrouw werd steeds dementer en belde vaak in paniek de verpleging op met de mededeling 'er kruipt een vreemde man bij mij in bed.' Als er dan iemand kwam kijken, bleek dat haar eigen man te zijn, die zij met een wandelstok op afstand probeerde te houden. Hoe triest meneer het ook vond, hij stemde van harte in met het betrekken van een eigen kamer.

De B., die van de dokter in bed moest blijven. Zij glipte daar echter altijd uit en stond dan urenlang voor het raam. Volgens tante Miep 'wilde zij in de verte staren'. Ik herinner me nog duidelijk hoe ik haar daar zag staan, als ik het oprijpad opkwam.

Zo kan ik me nog veel andere gasten herinneren. Wie dat kon, at in de eetzaal annex huiskamer, waar mijn grootmoeder ook aan tafel zat. Het geheel had soms iets weg van een grote familie. Ook het personeel kreeg kansen die tegenwoordig zeldzamer zijn. Zo was er Elly, een enigszins zwakbegaafd meisje met lichte epilepsie, die elders niet aan de slag kon komen. Als verpleeghulp die de kleine klusjes deed, werd zij hier echter gewaardeerd. Elly was trots op haar blauwe jasschort en op het feit dat zij nuttig werk deed. 's Avonds zat zij heel tevreden schilderijtjes te maken op haar kamertje.

In 1957 werd mijn grootmoeder ziek. Zij had wel meer gekwakkeld, want haar geest was altijd al sterker geweest dan haar lichaam. Maar deze keer was het ernst; ook zij kreeg kanker. De fantastische verzorging kon niet meer baten en zij overleed in 1958, op 73-jarige leeftijd.

Haar jongste dochter Nollie was toen 36 jaar. Zij was een voor die tijd zeer moderne en zelfstandige vrouw en zij had veel gereisd. Daarnaast had zij carrière gemaakt in de verpleging. Toch voelde Nollie zich geroepen om de leiding van het huis voort te zetten. Samen met tante Miep, die ook voor haar een soort fa-

Tine ten Boom, ca. 1954.

milie was. Nollie kweet zich uitstekend van haar taak maar desondanks kreeg zij na enkele jaren het gevoel, dat zij wat jong was om zich al zo vast te leggen in deze functie. Er was haar een baan aangeboden als docente in de kaderopleiding voor verpleegkundigen en zij dacht daar beter tot haar recht te komen. Hoewel het een groot dilemma voor haar was, koos zij uiteindelijk voor dat laatste en besloot Theodotion te verkopen.

Dat was eenvoudiger gezegd dan gedaan. De gemeente Hilversum was als koper geïnteresseerd en bood heel veel geld, mits zij de panden in drie maanden leeg zou opleveren. Maar als kind van haar ouders had Nollie het gevoel dat zij hun levenswerk niet zomaar teniet kon doen door de patiënten hun woonplek af te nemen. Dus ging de koop niet door.

Al zoekend kwam zij terecht bij de Johannier Orde, die zich bereid verklaarde haar werk voort te zetten. Deze instelling bood een relatief gering bedrag voor het geheel, maar Nollie had hier vrede mee omdat ook voor haar de geest belangrijker was dan de materie. In 1963 was de verkoop een feit en begon Nollie in haar nieuwe functie. Ook zij is jong overleden, op 61-jarige leeftijd, in 1983. Zij was de laatste uit het gezin Ten Boom.

De Johanniers stelden een andere directrice aan en het huis bleef nog een aantal jaren in functie op de Surinamelaan. Toen het pand echter steeds minder aan de moderne eisen voldeed, besloten de Johanniers uiteindelijk tot nieuwbouw in Laren. Na de verhuizing daarheen gingen Surinamelaan 15 en 17 in particuliere handen over, beide naar verschillende eigenaars. Nummer 17 werd het eigendom van een comité, waarin Philips, het Rijk en de Wereldomroep vertegenwoordigd waren. De omroep leverde in die tijd apparatuur voor Afrikaanse studenten techniek die, in verband met een stageperiode in Nederland, het huis gingen bewonen. Het echtpaar K. regelde, als beheerder, de dagelijkse gang van zaken.

In de jaren '80 kreeg ik de behoefte om er nog eens binnen te kijken en werd ontvangen door het echtpaar K. In zekere zin was mijn bezoek een teleurstelling, want door ingrijpende interne verbouwingen was van de kamers van mijn grootouders weinig meer te herkennen. De heer K. vertelde mij echter dat hij helderziende was en vaak het gevoel had, dat zich van alles in het huis had afgespeeld en dat er nog schimmen van overledenen rondwaarden. Hij vertelde ook dat één van de Afrikanen helderziende was en altijd in de kamer boven de voordeur de schim zag van een oude vrouw met lange witte vlechten, een metalen brilletje en een roze nachtjapon met witte knoopjes. Ik kon mijn oren nauwelijks geloven want het was een gedetailleerde beschrijving van mevrouw De B., die altijd voor het raam wilde staan en die allang was overleden.

Nadien ben ik er niet meer geweest. Uit betrouwbare bron hoorde ik onlangs, dat het pand door de laatste bewoners erg was uitgewoond en uiteindelijk door het comité werd verkocht. Het heeft toen enige tijd leeggestaan en de nieuwe eigenaars, die geen binding hadden met de geschiedenis, besloten tot afbraak.

Het huis, dat daar nog stond als levende herinnering, werd gesloopt en is begraven in de tijd. Met de slopershamer is ook de schim van mevrouw De B. verdwenen. Waarheen? Niemand die het weet. Zeker niet de projectontwikkelaars, die hebben andere vragen. Binnenkort verschijnen er drie luxe villa's op het terrein.

* Het huis met de geesten, naar de titel van een roman van Isabelle Allende (Wereldbibliotheek, Amsterdam 1985).

Bronnen

Familiearchief; bronnen bij het Streekarchief Gooi en Vechtstreek; eigen persoonlijke herinneringen.

Ook de persoonlijke herinneringen – met name aan de oorlogsperiode – van:

de heer K. Schmidt te Hilversum

mevrouw H. Vinke-Dekema te Hilversum

mevrouw A. Kann-Lugt te Bussum

de heer P. Aalders, emeritus predikant te Amsterdam en

de heer G. Verheul te Nederhorst den Berg,

hebben aan dit verhaal bijgedragen. Bij dezen wil ik hen daarvoor nogmaals hartelijk danken.

Alle foto's: collectie auteur